

Ս. ԳԱՅՐԱՎԵՆ

ԱՓանիութեան
Գլուխօջախներն
ԱՅՍՈՐ

ՏԵՐԵՆԻ

Ս. ԳԱՍՊԱՐՅԱՆ

Ավագության
ԳԱՐԱՋԱԼԵՐԸ

ԱՅՍՈՐ

Խակոբյանի
Կանքի
ուրվագիծ

Հայուսակի ավագան երաժարակը ըստ
Երևան . 1962

Օգտագործելով սիյուռքահայ մամուլում հրապարակված, ինչպես նաև արտասահմանյան Հայ գաղութները կատարած իր այցելության ժամանակ հավաքած նյութերը, հեղինակը տալիս է սիյուռքահայերի մշակութային կազմակերպությունների, պարբերական մամուլի, կրթական հաստատությունների մասին հետաքրքիր ու արժեքավոր տեղեկություններ։ Գրքում միաժամանակ համառոտակի շարադրվում է Հայ գաղութների առաջացման պատմությունը։

ԵՊՀ Գրադարան

SU0154594

140174

Обычный фонд

ГАСПАРЯН СЕРГЕЙ ТИГРАНОВИЧ

АРМЯНСКИЕ ЗАРУБЕЖНЫЕ КОЛОННИ СЕГОДНЯ

(На армянском языке)

Армянское государственное издательство

(Айпетрат), Ереван, 1962

Արտասահմանի տարբեր երկրներում այժմ ապրում են ավելի քան մեկ միլիոն երկու հարյուր հազար հայեր¹: Այստեղից էլ հետեւում է, թե ինչպիսի կարևոր նշանակություն ունի արտասահմանի հայ գաղութների առաջացման ու գարգացման, դրանց ժամանակակից տնտեսական ու քաղաքական վիճակի ուսումնասիրությունը:

Հայ գաղութները դարավոր պատմություն ունեն, նրանց առաջացումը սերտորեն կապված է մեր ժողովրդի պատմական ճակատագրի հետ: Հանրահայտ ճշմարտություն է, որ հայ ժողովրդը համաշխարհային նշանակություն ունեցող կուլտուրական արժեքներ է ստեղծել ոչ միայն իր մայր հայրենիքուա, այլև նրա սահմաններից դուրս, աշխարհի գրեթե բոլոր երկրներում:

Սովետական Հայաստանի մի շարք պետական և հասարակական կազմակերպություններ իրենց գործունեության բնույթով կապված են արտասահմանի հայ գաղութների հետ (Արտասահմանյան երկրների հետ բարեկամության և կուլտուրական կապի հայկական ընկերություն, Ռադիոյի և հեռուստասեսության պետական կոմիտե, Գիտությունների ակադեմիա,

¹ Հստ երկրների՝ տե՛ս 246 էջ.

Մատենագարան, Կուլտուրայի մինիստրություն, Գրողների
միություն, մամուլի օրգաններ և այլն): Այս կազմակերպու-
թյունները մեծ աշխատանք են կատարել ու կատարում են ար-
տասահմանի Հայերի հետ կապերն ընդլայնելու, Հայ գաղութ-
ների անցյալն ու ներկան ուսումնասիրելու ուղղությամբ:

Հայաստանի Կոմունիստական պարտիան և կառավարու-
թյունը միշտ էլ հոգատար վերաբերմունք են ցուցաբերել
սիյուռֆահայության նկատմամբ: Արդեն սովետական կար-
գերի հաստատման առաջին տարիներին, երբ մեր երկիրը
նոր միայն սկսել էր բուժել ներքին ու արտաքին թշնամիների
հասցրած ծանր վերքերը, երբ ամենուրեք իշխում էր սովո՞ն ու
աղքատությունը, Հայ ժողովուրդը, նրա կառավարությունը
եղբայրական օգնության ձեռք մեկնեցին աշխարհով մեկ ցըր-
գած իրենց գաղութահայ եղբայրներին: Ահա թե ի՞նչ էր գրում
այն ժամանակ ականավոր ռեռլյուցիոներ ու պետական գոր-
ծիչ Ալեքսանդր Մյասնիկյանը. «Թող գոռան ու սարսափին
դաշնակցականները, թող շարունակեն հորինել իրենց ստեղը:
Մենք ու գաղութահայ աշխատավորներն իրար հետ կապված
ենք և ավելի ևս պիտի սեղմենք մեր շարքերը»¹:

Այդ օրերին առաջնահերթ խնդիր էր Թուրքիայից և այլ
վայրերից Հայաստան եկած տասնյակ հազարավոր գաղթա-
կանների տեղավորումը, նրանց համար կյանքի անհրաժեշտ
պայմանների ստեղծումը:

Թուրքիայից գաղթած սովահար ու տարաբախտ հոծ մաս-
սաների մուտքը Սովետական Հայաստան՝ պատմական նոր
իմաստ ու նշանակություն ուներ: Դա նշանակում էր, որ
ավարտվում է պատմական մի պրոցես, այսինքն՝ Հայ ժողո-
վորդի դարավոր գաղթականության պրոցեսը և սկսում է մի
այլ, առավել նշանակալի երեսութ՝ Հայ ժողովրդի՝ աշխարհում
ցրված բեկորների վերադարձը գետի Սովետական Հայաստան,
որտեղ վերականգնվել էր նրա դարերով կորցրած պետակա-
նությունը, մի պետականություն, որ զարգանում էր նոր, սո-

1 Ա. Մյասնիկյան, Կուսակցությունները գաղութահայության մեջ, Թիֆլիս, 1924 թ., էջ 7:

վետական սոցիալիստական կարգերի, ժողովրդական մասսաների սոցիալական ու ազգային ազատագրության պայմաններում: Որպես պատմական օրինաշափ երևույթ, հայ ժողովրդի վերամիանակորման, համախմբման պրոցեսը նրա պատմության այս նորագույն շրջանում տևական բնույթ է կրել և այժմ էլ շարունակվում է: Հայտնի է, որ Հայրենական Մեծ պատերազմին նախորդած շրջանում մի քանի անգամ տեղի է ունեցել արտասահմանի հայության մեծ խմբերի հայրենադարձություն: Հայրենական պատերազմի հաղթանակից հետո, երրորդ երկիրը նոր միայն սկսել էր պատերազմի հասցրած ժանր վերքերի բուժումը, երրոր սովետական ժողովուրդը նյութական մեծ զոհությունների գնով վերականգնում էր պատերազմի տարիներին ավերված քաղաքները, գյուղերն ու ավանները, զործարանները, ֆարբիկաններն ու կուլտուրական հաստատությունները, Սովետական կառավարության որոշմամբ մոտ 100 հազար հայեր վերադարձան իրենց հայրենիքը: «Հայերի գաղթականական շարժումների պատմության մեջ առաջին անգամ սկսվում է պետական լայն մասշտաբներով կազմակերպված հայրենադարձություն դեպի Հայկական ՍՍՌ, 1921—1940 թթ. ժամանակամիջոցում արտասահմանյան երկրներից դեպի Հայկական ՍՍՌ հայրենադարձվեց 75 հազար հայ, Հայրենիք վերադառնալու շարժումն առանձնապես ուժեղանում է երկրորդ համաշխարհային պատերազմից հետո, 1946—1948 թթ. մասսայական հայրենադարձություն է կատարվում Սիրիայից, Լիբանանից, Եգիպտոսից, Իրանից, Հունաստանից, Բուղդարիայից, Ռումինիայից, Ֆրանսիայից, ԱՄՆ-ից և այլ երկրներից: Հետպատերազմյան տարիներին հայրենադարձել է մոտ 100 հազար հայ»¹,

Հայաստանի Կոմունիստական պարտիայի XXII համագումարում տված իր զեկուցման մեջ կենտկոմի առաջին քարտուղար ընկ. Յա. Զարոբյանն ասաց, որ որոշված է 1962 թվականից սկսած կազմակերպել արտասահմանյան տարրեր երկրներից հայրենիք վերադառնալու ցանկություն հայտնած

¹ Հայկական ՍՍՌ Ատլաս, Երևան—Մոսկվա, 1961 թ., էջ 59.

Մատենագարան, Կուլտուրայի մինիստրություն, Գրողների
միություն, մամուլի օրգաններ և այլն): Այս կազմակերպու-
թյունները մեծ աշխատանք են կատարել ու կատարում են ար-
տասահմանի Հայերի հետ կապերն ընդլայնելու, Հայ գաղութ-
ների անցյալն ու ներկան ուսումնասիրելու ուղղությամբ:

Հայաստանի Կոմունիստական պարտիան և կառավարու-
թյունը միշտ էլ հոգատար վերաբերմունք են ցուցաբերել
սիյուռֆահայության նկատմամբ: Արդեն սովետական կար-
գերի հաստատման առաջին տարիներին, երբ մեր երկիրը
նոր միայն սկսել էր բուժել ներքին ու արտաքին թշնամիների
հասցրած ծանր վերքերը, երբ ամենուրեք իշխում էր սովո՞ն ու
աղքատությունը, Հայ ժողովուրդը, նրա կառավարությունը
եղբայրական օգնության ձեռք մեկնեցին աշխարհով մեկ ցըր-
ված իրենց գաղութահայ եղբայրներին: Այս թե ի՞նչ էր գրում
այն ժամանակ ականավոր ուկոյուցիոներ ու պետական գոր-
ծիլ Ալեքսանդր Մյասնիկյանը. «Թող գոռան ու սարսափին
դաշնակցականները, թող շարունակեն հորինել իրենց ստերը:
Մենք ու գաղութահայ աշխատավորներն իրար հետ կապված
ենք և ավելի ևս պիտի սեղմենք մեր շարքերը»¹:

Այդ օրերին առաջնահերթ խնդիր էր Թուրքիայից և այլ
վայրերից Հայաստան եկած տասնյակ հազարավոր գաղթա-
կանների տեղավորումը, նրանց համար կյանքի անհրաժեշտ
պայմանների ստեղծումը:

Թուրքիայից գաղթած սովահար ու տարաբախտ հոծ մաս-
սաների մուտքը Սովետական Հայաստան՝ պատմական նոր
իմաստ ու նշանակություն ուներ: Դա նշանակում էր, որ
ավարտվում է պատմական մի պրոցես, այսինքն՝ Հայ ժողո-
վորդի դարավոր գաղթականության պրոցեսը և սկսում է մի
այլ, առավել նշանակալի երեսութ՝ Հայ ժողովրդի՝ աշխարհում
ճրված բեկորների վերադարձը դեպի Սովետական Հայաստան,
որտեղ վերականգնվել էր նրա դարերով կորցրած պետակա-
նությունը, մի պետականություն, որ զարգանում էր նոր, սո-

1 Ա. Մյասնիկյան, Կուսակցությունները գաղութահայության մեջ.
Թիֆլիս, 1924 թ., էջ 7:

վետական սոցիալիստական կարգերի, ժողովրդական մասսաների սոցիալական ու ազգային ազատագրության պայմաններում: Որպես պատմական օրինաշափ երևույթ, հայ ժողովրդի վերամիանակորման, համախմբման պրոցեսը նրա պատմության այս նորագույն շրջանում տևական բնույթ է կրել և այժմ էլ շարունակվում է: Հայտնի է, որ Հայրենական Մեծ պատերազմին նախորդած շրջանում մի քանի անգամ տեղի է ունեցել արտասահմանի հայության մեծ խմբերի հայրենադարձություն: Հայրենական պատերազմի հաղթանակից հետո, երրորդ երկիրը նոր միայն սկսել էր պատերազմի հասցրած ժանր վերքերի բուժումը, երրորդ սովետական ժողովուրդը նյութական մեծ զոհությունների գնով վերականգնում էր պատերազմի տարիներին ավերված քաղաքները, գյուղերն ու ավանները, զործարանները, ֆարբիկաններն ու կուլտուրական հաստատությունները, Սովետական կառավարության որոշմամբ մոտ 100 հազար հայեր վերադարձան իրենց հայրենիքը: «Հայերի գաղթականական շարժումների պատմության մեջ առաջին անգամ սկսվում է պետական լայն մասշտաբներով կազմակերպված հայրենադարձություն դեպի Հայկական ՍՍՌ, 1921—1940 թթ. ժամանակամիջոցում արտասահմանյան երկրներից դեպի Հայկական ՍՍՌ հայրենադարձվեց 75 հազար հայ, Հայրենիք վերադառնալու շարժումն առանձնապես ուժեղանում է երկրորդ համաշխարհային պատերազմից հետո, 1946—1948 թթ. մասսայական հայրենադարձություն է կատարվում Սիրիայից, Լիբանանից, Եգիպտոսից, Իրանից, Հունաստանից, Բուղդարիայից, Ռումինիայից, Ֆրանսիայից, ԱՄՆ-ից և այլ երկրներից: Հետպատերազմյան տարիներին հայրենադարձել է մոտ 100 հազար հայ»¹,

Հայաստանի Կոմունիստական պարտիայի XXII համագումարում տված իր զեկուցման մեջ կենտկոմի առաջին քարտուղար ընկ. Յա. Զարոբյանն ասաց, որ որոշված է 1962 թվականից սկսած կազմակերպել արտասահմանյան տարրեր երկրներից հայրենիք վերադառնալու ցանկություն հայտնած

¹ Հայկական ՍՍՌ Ատաս, Երևան—Մոսկվա, 1961 թ., էջ 59.

Հայերի հայրենադարձություն։ «Բախտի բմանանույթավ աշխարհի շատ երկրներում սփոված մեր հարյուր հազարավոր հայրենակիցների հանդեպ մենք մեր պարտքն ենք համարում օգնել նրանց վերադառնալու իրենց միակ Հայրենիքը՝ Սովետական Հայաստան, բոլոր պայմանները ստեղծել նրանց նորմալ կյանքի և ստեղծագործական աշխատանքի համար»¹։ Արտասահմանի հարյուր հազարավոր հայեր խոր գոհունակությամբ ընդունեցին այս հայտարարությունը։

Համագումարի հեղինակավոր ամբիոնից խոսվեց սիյուռքահայության հետ կուլտուրական կապերի հետագա ամրապնդման և ընդլայնման մասին։

«Մեր խնդիրն է,— ասաց Յա. Զարոբյանը,— ընդլայնելու բարելավել մեր կապերը արտասահմանյան հայերի ու նըրանց առաջադիմական կազմակերպությունների նետ, ավելի հաճախ կազմակերպել սովետահայ գիտության և արվեստի էործիչների, գեղարվեստական ու սպորտային կոլեկտիվների ուղևորություններ արտասահմանյան հայկական գաղութները։ Կրա հետ միասին հարկավոր է ավելի հաճախ Սովետական Հայաստան հրավիրել արտասահմանյան առաջադեմ հայերին ու ավելի լայնորեն ընդունել տուրիստական խմբեր։ Այս ամենը պետք է նույստի կապերի ընդլայնմանը, որպեսզի մեր հայրենակիցներն ավելի ստույգ և ավելի լավ ճանաչեն Սովետական Հայաստանի կյանքը»²։

Զեկուցման մեջ կարևոր խոսք ասվեց այն մասին, որ արդի պայմաններում մեծ նշանակություն ունի սիյուռքահայ հայրենասեր ուժերի համախմբումը, արտասահմանյան բոլոր առաջադեմ կազմակերպությունների հետ մեր համագործակցությունը։ Դա բխում է Սովետական կոռավարության խաղաղասիրական քաղաքականությունից, աշխարհի բոլոր ժողովուրդների հետ բարեկամության և խաղաղ համագործակ-

1 Յա. Զարոբյան, Հայաստանի Կոմոնիստական պարտիայի Կենտկոմի հաշվետու գեկուցումը Հայաստանի Կոմպարտիայի XXII համագումարին, Հայպետհրատ, 1961 թ., էջ 120—121։

2 Նույն տեղում, էջ 122—123։

յության քաղաքականությունից, Ամբողջ սփյուռքում խոր գոհունակությամբ ընկալվեց այն լուրը, որ Սովետական Միության Մինիստրների Սովետի Նախագահ Ն. Ս. Խրովչովը Հայաստանում գտնված ժամանակ ընդունեց Սովետական Հայաստանի 40-ամյակի տոնակատարության առթիվ Հայաստան ժամանած սփյուռքահայության ներկայացուցիչներին և զրույց ունեցավ նրանց հետաքրքրող հարցերի շուրջը, «Սովետական Սոցիալիստական Հայաստանը,— ասաց ընկեր Խրովչովը 1961 թվականի մայիսի 6-ին,— մազնիսի պես իրեն է ծգում հայ ժողովրդի լավագույն դրաստրերին ու որդիներին»¹:

Սովետական Հայաստանը հսկայական բարոյական աղղեցություն է ունեցել և ունի արտասահմանի գաղութահայ կյանքի վրա, հայրենակարությունը սփյուռքահայությունը իր հայացքը միշտ հառած է պահում մայր հայրենիքին, ոգեշնչվում է նրանոր կյանքով, նրա նվաճումներով և իր ապագան կապված է համարում նրա վառ ապագային:

Այժմ, երբ հայ պետականությունը ապրում է իր բուռն զարգացման ու հասունության շրջանը, երբ Հայաստանում ստեղծվում են գրեթե բոլոր այն նյութական ու հոգեոր արժեքները, որոնց կարիքը զգում է մեր ժամանակի մարդը, նոր, սվելի լայն հեռանկարներ են բացվում սփյուռքի հայերի հետ մեր կապերը ավելի սերտ դարձնելու, Հայաստանում ստեղծվող հոգեոր անսպառ արժեքներով սննելու ու ապրեցնելու սփյուռքահայությանը, դառնալու նրա ձուլման պրոցեսը կասեցնող հզոր պատնեշը՝ ինչպես տեսանք, Հայաստանի Կոմունիստական պարտիան և կառավարությունն ամեն կերպ խրախուսում են սփյուռքահայության հետ կուլտուրական կապերի ընդլայնման ուղղությամբ կատարվող աշխատանքը:

Այստեղից հետևում է, որ այժմ մենք կարիք ունենք այնպիսի ուսումնասիրությունների, որոնք սովետահայ ընթերցու-

¹ Յա. Զարոյան. Հայաստանի Կոմունիստական պարտիայի Կենակումի հաշվետու զեկուցումը Հայաստանի Կոմպարտիայի Համագումարին, Հայպետհրատ, 1961 թ., էջ 120.

դին բազմակողմանի տեղեկություններ տային աշխարհի գրեքե բոլոր երկրներում ցրված հայերի կուլտուրական ու հասարակական կազմակերպությունների, սփյուռքահայ մամուկի, ինչպես նաև գրողների, բանաստեղծների, հրապարակախոսների, կոմպոզիտորների, երաժիշտ կատարողների, նկարիչների, դերասանների մասին։ Յավոք սրտի պետք է ասել, որ հրապարակի վրա այդպիսի աշխատություններ չկան։ Ճիշտ է, ոեսպուրլիկայի պարբերական մամուկը հողվածներ է հրապարակում արտասահմանի հայերի կյանքի տարրեր բնագավառների մասին, սակայն դրանք հեռու են մեր պահանջները բավարարելուց։

Մինչև այժմ չի գրված հայ գաղթաշխարհի մարքսիստական պատմությունը։ Իհարկե, հայ պատմաբանները իրենց աշխատությունների մեջ այս կամ այն առիթով շոշափել են հայ գաղութների պատմության առանձին հարցեր, սակայն դրանք հեռու են ամբողջական և լրիվ պատմություն լինելուց։ Այս իրողությունը հաստատում է Ա. Կարինյանը։ Նա գրում է «Հայկական գաղութների մասին մենք չունենք որևէ պատմական հետազոտություն։ Կան բազմազան հողվածներ և պատմական էքսկուրսիաներ, որոնք գրված են մեր մամուկի էջերում։ Կարենոր նշականություն ունեն եվրոպական ճանապարհորդների ուղեգրությունները և ապա հայ առանձին պատմաբանների շանքերով կազմված պատմական-նկարագրական հետազոտությունները»¹։

Գաղութների պատմության ուսումնասիրության ասպարեզում շնորհակալ աշխատանք է կատարել սփյուռքահայ անդամնի գիտնական, վերջերս վախճանված Ա. Ալպոյանյանը, որի «Պատմություն հայ գաղթականության»² խորագիրը կրող երեքհատորանոց ուսումնասիրությունն արդեն հրապարակի վրա է։

¹ Ա. Կարինյան, Ակնարկներ հայ պարբերական մամուկի պատմության, հատոր 1, էջ 48։

² Ա. Հատոր, Կահիրե, 1941 թ., Բ հատոր, Կահիրե, 1955 թ., Գ հատոր, Կահիրե, 1961 թ.։

Այս աշխատությունն ընդգրկում է հայ գաղթականության պատմությունը մեր թվագրությունից առաջ VI դարից մինչև մ.թ. XX դարի սկզբին ընկած ժամանակաշրջանը։ Բացի Ա. Ալպոյանի ուսումնասիրությունից, տարբեր ժամանակներում ինչպես մեզ մոտ, այնպես էլ արտասահմանում, հայկական առանձին գաղութների պատմության վերաբերյալ լույս են աեսել մենագրություններ։ Ուրախալի է ընդգծել, որ վերջին տարիների ընթացքում Հայաստանի մի շարք գիտնականներ ուսումնասիրում են նաև գաղութահայության պատմության հետ առնչվող հարցերը։ Բայց այդ ուսումնասիրությունները գեռ ստեղծվելու պրոցեսում են գտնվում։ Արտասահմանի հայ գաղութների ներկա վիճակի մասին տեղեկությունները ցրված են մամուկի Էջերում և զանազան տարեգրերում։ Եղած տեղեկությունները մեզ չեն կարող բավարարել մի քանի պատճառներով։ Դրանք միշտ չեն որ վավերական են։ Իրենց վրա հաճախ կրում են պահպանողական մտայնության կնիք։ Նյութերի հեղինակների հետաքրքրության շրջանակները սովորաբար նեղ են և ամբողջական գաղափար չեն տալիս տվյալ գաղութի կյանքի բոլոր կողմերի մասին։ Գաղութների պառակտվածությունը, ներքին պայքարն ու հակամարտությունները զանազան պարտիաների ու խմբավորումների միջև անխուսափելիորեն իրենց կնիքն են դնում այդ նյութերի վրա, որոնք հաճախ հեռու են գիտական նշանակություն ունենալուց։

Ներկա աշխատությունը ամփոփ տեղեկություններ է պարունակում արտասահմանի հայ գաղութների հասարակական կյանքի, մշակութային կազմակերպությունների, պարբերական մամուկի, կրթական հաստատությունների և այլ հիմնարկների մասին։ Գաղութների առաջացման ու զարգացման վերաբերյալ նյութերը տրվում են միայն որպես ֆոն, ժամանակակից վիճակի մասին ավելի ամբողջական գաղափար տալու համար։

Մենք աշխատել ենք գաղութների ժամանակակից վիճակի մասին սիյուռքահայ մամուկում հրապարակված նյութերը

Համադրել, ստուգել դրանք, երբ հնարավոր է, պաշտոնական տվյալներով։ Նյութերի մի մասը մենք հավաքել ենք գաղութ-ներ կատարած այցելության ժամանակ։ Հայ գաղութների մա-սին նյութերը դասավորել ենք ըստ մայր ցամաքների և ըստ առանձին երկրների՝ այբբենական կարգով։

Արտասահմանի հայ գաղութների կյանքը իր բոլոր աս-պարեզներով կարոտ է լուրջ և երկարատև ուսումնասիրու-թյան։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԻԱՅՅԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

Հայերի առաջին խմբերը Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներում բնակություն են հաստատել 18-րդ դարի վերջերին։ Հայ գաղթօջախը ԱՄՆ-ում սկսում է ստվարանալ անցյալ դարի 70-ական թվականներին, երբ բավական թվով հայեր բնակություն են հաստատում Կալիֆորնիայի նահանգում։ Շուտով վրա են հասնում 1895—1896 թվականների ողբերգական իրադարձությունները։ Սուզբան Համիդի կազմակերպած արյունալի շարդերը պատճառ են դառնում նոր գաղթի։ Այդ ժամանակաշրջանում Թուրքիայից և Արևմտյան Հայաստանից տեղահանված հայերի մի մասը բնակություն է հաստատում Ամերիկայում։ Արդեն 1920 թվականին ամերիկահայ գաղթօջախը իր կազմում հաշվում էր 100 հազար մարդ։

Առաջին համաշխարհային պատերազմից հետո ընկած ժամանակաշրջանում հայերի մուտքը Ամերիկա շարունակվում է, գլխավորապես 1915—1916 թվականների հայկական կոտորածներից հետո Մերձավոր ու Միջին Արևելքի, ինչպես նաև Արևմտյան Երրորդական ապաստան գտած հայերի հաշվին։ Ներկայումս ԱՄՆ-ում ապրող հայերի ընդհանուր թվի մասին ստույգ տեղեկություններ չկան, բայց հայկական մամուլում սովորաբար հիշատակվում է 210—250 հազար մարդ¹։

¹ «Ժամանակ», փետրվարի 22, 1960 թ.։